

Бекежанов М.М.

ОКУУ ПРОЦЕССИНДЕ ДИАГНОЗДООНУ УЮШТУРУУНУН РОЛУ

Бекежанов М.М.

РОЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ДИАГНОСТИКИ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Окуучулардын билимин жана билгичтиктерин салттуу текшерүүгө караганда, диагноздоо өтө кеңири жана өтө терең түшүнүк болуп эсептелет. Салттуу текшерүүгө караганда диагноздоо натыйжаларга жетүүнүн жолдорун, кемчиликтердин себептерин аныктап бере алат. Ишмердүүлүктөн алынган жыйынтык жөнүндө маалыматты бардыгына жеткирет.

Бүгүнкү күндө педагогикалык диагноздоо түшүнүгү жалпылаштырылган илимий аныктамага ээ эмес. Кээ бир авторлор, «педагогикалык диагноздоо» терминин окуучулардын билимин, билгичтигин жана жөндөмдүүлүгүн салттуу түрдөгү текшерүү деп түшүнүшөт. Айрымдары болсо, педагогикалык диагноздоону текшерүүнүн айрым бир ыкмасы деп аныкташат. «Диагноздоо – бул дидактикалык процесстин бардык абалын, анын жыйынтыктарын так аныктоо» – деп И.П.Подласый белгилейт [5, 544 б].

Окуу процесси – ишмердүүлүктүн системасы. Окуу процессинде окуучунун билимди өздөштүрүүсү, калыптанышы жана тарбиялануусу ишке ашырылат. Ю.К. Бабанский, В.П. Беспалько, В.К. Дьяченко, В.В. Краевский, И.Я. Лернер, М.Н.Скаткин, И.Ф. Харламов, Т.А. Шамова, Г.И.Щукина окуу процессинин негизин ишмердүүлүктүн алкагында карашкан, мугалим менен окуучунун функциясын ушул көз караштан анализдешкен жана аныкташкан.

В.В. Краевский жана И.Я. Лернер окуу процессинин негизги элементтери катары төмөнкүлөрдү эсептейт [2]:

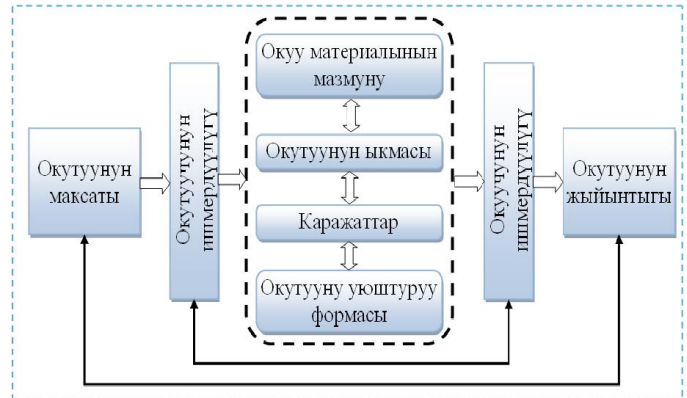
- Мектептин социалдык талабы (окутуунун жалпы максаты);
- Окутуунун максаты катары билим берүүнүн мазмуну;
- Мугалимдин ишмердүүлүгү жана каражаттары;
- Окуу мотиви;
- Окуучунун ишмердүүлүгү жана каражаттары;
- Өздөштүрүү механизми;
- Өздөштүрүүнүн жыйынтыгы.

В.К.Дьяченко [3] окуу процессинин компоненттери катары: окутуунун максатын; окутуу ишмердүүлүгүн; окуу ишмердүүлүгүн; окуу материалынын мазмунун; окутууну уюштуруунун формасын аныктаган. Ушул проблеманы изилдөөгө арналган адабияттарды талдоо бизге окуу процессинин төмөндөгүдөй структурасын чагылдырууга мүмкүндүк берди (1-схема).

Аталган компоненттердин ар бири диагноздоого муктаж.

Окуу процессиндеги диагноздоонун зарылдыгы окууга технологиялык мамиле кылууну мажбурлайт. Ушул мамилеге ылайык:

- Окутуунун максаты диагноздоочу түрдө коюлушу керек, б.а. окутуунун жыйынтыгына жетүү

үчүн окуучунун окуу материалдары менен жасаган аракетинин үлгүсү иштелип чыгышы керек;

- окуучунун аракетинин негизинде мугалим диагноздоону уюштурат жана баалайт;
- бардык окуу процедуралары, б.а. окуунун формалары жана методдору окутуунун максатына жетүүгө кепилдик берүүгө ылайыкталышы керек;
- окуу процессинин бардык звенолорунун абалы тууралуу үзгүлтүксүз байланыш болуусу зарыл;
- окуунун максатына жетүүдөгү ар бир коюлган милдет бааланып турушу керек.

Демек, окууга карата технологиялык мамиле жогоруда келтирилген окуу процессинин бардык компоненттерин диагноздоону талап кылат.

Биринчи кезекте максат, окутуунун пландалган жыйынтыгы диагноздоого алынат. Окутуунун максатын диагноздоо окуунун жыйынтыгын салыштыруунун негизинде ишке ашырылат. Канчалык деңгээлде билим берүү, тарбия берүү жана өркүндөтүү максаты ишке ашырылгандыгы, аныкталган педагогикалык милдет кандай аткарылды, жетишпеген жактары барбы, мүмкүн болгон кемчиликтерди жоюу үчүн эмнелер алдын ала эскертилиши керек деген божомолдоолорго диагноздоонун ишмердүүлүгү жооп берет.

Жогорудагы 1-схемага ылайык окутуучунун ишмердүүлүгү диагноздоот. Бардык педагогикалык системанын борбордук өзөгү менен окутуучунун ишмердүүлүгү таанылат. Окуу процессинин бардык компоненттеринин абалы окутуучунун компетентүүлүгүнөн жана ишмердүүлүгүнөн көз каранды. Демек, окутуучунун ишмердүүлүгүн диагноздоодо төмөнкүлөр эске алынышы керек:

- окууну уюштуруу деңгээли (сабактын планы жана максаты, мотивди түзүү жана классты башкаруу, жекече мамиле жасоо, өз алдынча иштөөнү уюштуруу, баалоо жана жыйынтыгын чыгаруу ж.б.у.с.);
- методикалык деңгээли (окуу материалдарын колдоно билүү даражасы, баяндоонун тууралыгы

жана жөнөкөйлүгү, азыркы учурдагы окутуунун методдорун жана форма-ларын билүү, предмет аралык жана предмет ичиндеги кайтарым байланыштарды ишке ашыруу, берилген материалдардын жана баяндоолордун сапаттуулугу, окутуунун көрсөтмөлүү-лүгү, окуучулардын активдүүлүгү);

- мугалимдин методикалык жабдылышы (планлардын, программалардын, методикалык каражаттардын, көрсөтмө куралдардын, контролдоочу каражаттардын ж.б.у.с. нерселердин болушу);

Окуу материалынын мазмуну мамлекеттик билим берүү стандартына туура келүү деңгээли менен бааланат. Көрсөтмөлүүлүк, уюштуруунун сапаты жана жөнөкөйлүк – окуу материалынын мазмунун диагноздоонун сапаттык көрсөткүчү. Диагноздоонун жыйынтыгы менен окуу материалы жакшырышы жана кайра каралышы мүмкүн.

Окутуунун каражаттары, ыкмалары жана формалары алардын иштелип чыгуу жана ишке ашырылуу деңгээли менен текшерилет. Окуунун ар бир этабына жекече жана өзгөчө ыкмалар, формалар жана каражаттар колдонулат. Диагноздоо учурунда алардын пландуу негизде жана сапаттуу колдонуусу текшерилет.

Окуучунун ишмердүүлүгүн диагноздоо негизги этап болуп саналат. Бул этапта окуучунун таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн бардык түрүн диагноздоо ишке ашырылат. Диагноздоонун жардамы менен милдети жана максатты түшүнүү деңгээли, зарылдыктардын жана мотивдердин болушу, жаңы окуу материалын өздөштүрүү даражасы, түшүнүктүн калыптануу жана өздөштүрүү деңгээли, окуучунун эмоционалдык баалуулуктарга көз карашы, өзүн-өзү текшерүүнүн калыптануу деңгээли, рефлексиясы жана өзүнүн иш-аракетин баалоосу аныкталат.

Окутуунун жыйынтыгы – бул бардык окуучулардын ишмердүүлүгүнүн натыйжасы, керек болсо, бул бардык педагогикалык системалардын ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгы. Жыйынтыкты баалоо аркылуу окуу процессинин башка компоненттеринин ишмердүүлүк сапаты жөнүндө чечим чыгарууга болот. Окутуунун жыйынтыгы – бул максатын ишке ашырылышынын, окуу материалынын мазмунунун уюштурулушунун, окутуунун ыкмалары, формалары жана каражаттарынын колдонулушунун жыйынтыгы. Алардын сапаттуу уюштурулушу окутуунун жыйынтыгынын сапатына таасирин тийгизет. Бул мугалим менен окуучунун бирдиктүү ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгы. Ошондуктан окутуунун жыйынтыгын диагноздоону сапаттуу уюштурууга өзгөчө көңүл бурулат. Кийинки ишмердүүлүктү пландоо, жакшыртуу талабын колдонуу, корректировкалоочу иш аракеттерди уюштуруу муну натыйжалуу уюштуруудан көз каранды.

Билим берүү процесси үчүн окуучунун азыркы учурдагы абалы гана эмес, анын келечектеги өркүндөтүү өнүгүүсүн пландап алуу негизги максат болуп эсептелет. Диагноздоо окуучунун өнүгүүсүндөгү кандайдыр бир четтөөлөрдү аныктаганга багыт-

талгандыктан, ал жетишпеген жактарын жоюу талабын иштеп чыгууну жана ошол эле убакта таанып-билүү ишмердүүлүгүн стимулдаштырууну, окуучунун өнүгүшүнө түрткү берүү максатында анын күчтүү жактарын колдоону талап кылат. Бирок буга чейинки абалын аныктабай, билбей туруп, азыркы абалын ачып көрсөтүү жана перспективасын аныктоо мүмкүн эмес. Окуучунун буга чейинки абалы, окуучунун учурдагы абалы жетиштүү түрдө аныкталган учурда жана окуучунун келечектеги абалы белгиленгенде гана окуучунун абалын толук ачып көрсөтсө болот жана өнүгүү тенденциясын белгилесе болот.

Жогоруда айтылгандардын негизинде биз, окуу процессинде төмөндөгүдөй педагогикалык маселелерди диагноздоо чечет деп ойлойбуз:

1. Окутуунун жыйынтыгы менен максаттын ылайык келүү даражасын талдоо.
2. Ыкмалардын, окуу формаларынын өркүндөөсүн жана динамикасын аныктоо.
3. Окуучунун билимди өздөштүрүүсүндөгү чыныгы деңгээлди аныктоо.
4. Окуучулардын билиминдеги кемчиликтердин себептерин талдоо жана аныктоо.
5. Окуучунун түрдүү сапаттарынын калыптанышын талдоо.
6. Мугалимдин педагогикалык чеберчилигин иликтөө.
7. Мугалим тарабынан окуучунун билимине коррекция жүргүзүү.
8. Окуучунун өзүн-өзү коррекциялоосу жана талдоосу.
9. Чечим кабыл алуу жана окутуунун кийинки этаптарын пландоо.
10. Билим берүү процессинин сапатын арттыруу.

Адабияттар

1. Аванесов В.С. Определение, предмет и основные функции педагогической диагностики // Педагогическая диагностика. – 2002. № 1.
2. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики. Учебное пособие для слушателей ФПК директоров общеобразовательных школ и в качестве учебного пособия по спецкурсу для студентов пед.институтов /Под.ред. М.Н. Скаткина. 2е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1989. –с.157-160.
3. Загрекова Л.В. Диагностика педагогических систем: методологические и научно-теоретические основы // Диагностика и функционирования педагогической системы высшей школы: Материалы научно-практической конференции аспирантов, преподавателей вузов и общеобразовательных школ/ Под.ред. Л.В.Загрековой: В 2-х ч.-Н.Новгород: НГПУ, 1998. – Ч1.
4. Педагогическая диагностика в средней школе. Под ред. А.И.Кочетова. –Минск. 1987.
5. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс. – М. 1999. Кн.1. с.544.